

# »Luthera vöposlühnenje« – nova najdba iz evangeličanskega župnišča v Murski Soboti

GYÖRGY RÁGYANSZKI

Univerza Loránd Eötvös, Filozofska fakulteta, H 1088 Budapest,  
Múzeum Krt. 4/D. ragyanszki.gyorgy@btk.elte.hu

---

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

---

Prekmurske evangeličanske občine so po prvi svetovni vojni ustanovile seniorat Evangeličanske cerkve v Prekmurju. Vodstvo seniorata je v svojih cerkvenih publikacijah zagovarjalo rabo prekmurskega slovenskega jezika. Prekmurščino so razumeli kot samostojen slovanski jezik, ki ima od Küzmičevega prevoda Nove zaveze (1771) literarno tradicijo. V prispevku predstavljam prekmursko cerkveno književnost, ki govori o Martinu Lutru. Osredotočam se na rokopis o disputu med Martinom Lutrom in Johannom Eckom v Wormsu. Besedilo je nastalo po drami Otta Devrienta (1838–1894), različico v madžarščini je napisal puconski duhovnik Gyula Porkoláb (1875–1913).

After the First World War, Lutheran congregations established the Lutheran Deanery in Prekmurje. The board of the deanery protected the literary language of Prekmurje in their church publications. They explained literary language of Prekmurje as an independent Slavic language that has literary tradition since translation of the New Testament by Števan Küzmič (1711). I would like to introduce church literature in Prekmurje on Martin Luther. I will concentrate on a manuscript that includes the dispute between Martin Luther and Johann Eck in Worms. The text is a rewritten play of Otto Devrient's (1838–1894) drama. The translator in Prekmurje did not use the original German version but a Hungarian dramatization by Gyula Porkoláb (1875–1913), who also worked as a Lutheran minister in Puconci.

**Ključne besede:** *Evangeličanski koledar*, Martin Luter, Gyula Porkoláb, seniorat Evangeličanske cerkve v Prekmurju, zgodovina slovenskega jezika

**Key words:** *Evangeličanski koledar*, Martin Luther, Gyula Porkoláb, Lutheran Deanery in Prekmurje, history of Slovene language

---

## Martin Luter v Evangeličanski cerkvi Republike Slovenije

Praznovanje 500. obletnice reformacije v Sloveniji in po svetu je lahko povod za raziskovanje zgodovinskega spomina, toda v prispevku ne želim predstaviti fenomena zgodovinskega spomina v našem času, ampak v prvi polovici 20. stoletja. Leta 2017, ko smo praznovali 500-letnico reformacije, so se evangeličani največ ukvarjali s ključno osebo protestantizma, Martinom Lutrom. Dober primer omenjenega je dejavnost Evangeličanske cerkve na Madžarskem, ki je organizirala več potovanj v Wittenberg, in to kljub temu da protestantska teologija ne podpira

romarstva. Verniki in tudi evangeličanski duhovniki so po obisku Wittenberga pisali o svojih občutkih, ki so jih doživeli na romanju. Kaj dokazuje ta fenomen?

Martin Luter je močno prisoten v evangeličanskem spominu in evangeličani spoštujejo Lutrovo dejavnost. 500. obletnica reformacije je bila dobra priložnost za to, da so se evangeličani spominjali Lutra in poročali o dosežkih reformacije.

Evangeličanska cerkev v Republiki Sloveniji začetek slovenske reformacije datira okrog leta 1525, ko se je moral duhovnik Pyrgl zavezati, da se bo bojeval proti luteranskim naukom, v Trstu pa je na začetku leta 1523 nastalo prvo znano žarišče reformacijske miselnosti na slovenskem. Najpomembnejša oseba slovenskega protestantizma je Primož Trubar, njegova slika se v evangeličanskih publikacijah in cerkvah pojavlja skupaj z Lutrom.

Če zgodovine slovenskega protestantizma ne gledamo s sedanjega zornega kota, ampak jo obravnavamo diahronično, ugotovimo, da so posamezne cerkvene občine svojo zgodovino med obema svetovnima vojnama razlagale na narodnostni ali regionalni podlagi. Štajerski in prekmurski evangeličani v svojem zgodovino-pisju niso upoštevali kranjskega protestantizma, ki tako v času med svetovnima vojnama ni mogel postati del njihove identitete. V tem času evangeličani še niso častili Trubarja ali Dalmatina tako, kot ju častijo danes. Če želimo razumeti srž problema, moramo spoznati organizacijsko strukturo evangeličanske cerkve pred prvo svetovno vojno.

Pred razpadom monarhije so prekmurske evangeličanske občine spadale pod cerkveno upravo Prekdonavskega distrikta Ogrske evangeličanske cerkve, po prvi svetovni vojni pa so 2. 2. 1922 ustanovili seniorat Evangeličanske cerkve v Prekmurju. Prvi senior novega seniorata je bil Števan Kovats, ki je kot duhovnik odklanjal gajico in osrednjo knjižno slovenščino, nove cerkvene publikacije je začel objavljati v prekmurščini in z madžarskim črkopisom. Franc Kuzmič, ki je podrobno analiziral evangeličansko cerkev v slovensko-madžarskih odnosih 20. stoletja, je ugotovil, da simpatija prekmurskih intelektualcev in duhovnikov z madžarskim jezikom in kulturo ni bil splošen pojav, temveč je to označevalo predvsem starejše duhovnike in učitelje, »ki so se v mladosti šolali še na Madžarskem« (Kuzmič 2006: 188).

Jezikovni program Števana Kovatsa ni bil preobrat v jezikovnem načrtovanju in politiki evangeličanov v Prekmurju. Po poenotenju slovenskega knjižnega jezika sredi 19. stoletja so evangeličanski duhovniki vztrajali pri prekmurskem knjižnem jeziku. Marko Jesenšek ta fenomen razlaga tudi kot konfesionalni problem. Katoliški pisci v Prekmurju so sprejeli novo knjižno slovenščino, evangeličani pa »so se bali izrazito katoliško usmerjene habsburške politike« (Jesenšek 2013: 103) in so pod vplivom madžarske nacionalne politike knjižno prekmurščino skušali kultivirati kot samostojen slovanski jezik. Ta postopek je trajal do konca druge svetovne vojne, zato je cerkvena književnost o Lutru pisana v prekmurščini. Prekmurski evangeličanski intelektualci niso prepoznavali kontinuitete med tradicijo kranjskega in prekmurskega protestantizma, zato je bil Martin Luter skoraj edina protestanska osebnost iz 16. stoletja, ki so mu v prekmurski evangeličanski cerkvi izkazovali čast, in posledično so prevajali predvsem Lutra ali pa so o njem pisali vzgojno literaturo.

## Martin Luter v cerkveni književnosti

Po mnenju kalvinskega duhovnika in pisatelja Sándorja Makkaija (1890–1951) protestanti na Madžarskem na začetku 20. stoletja zgodovine cerkvene književnosti še niso razvili v samostojno znanstveno disciplino (Makkai 1925: 3). Cerkevna književnost je bila le del zgodovine cerkve, ker protestantski teologi niso mogli definirati termina cerkvena književnost, ki se uvršča med znanstveno in umetniško literaturo. Cerkevna književnost je sorodna z obema literaturama, a ima svoje značilnosti. Primarno je opisovanje cerkvenih doživetij, cerkevna književnost pa mora konstruktivno vplivati na svoje bralce. Makkai jo definira kot »konstruktivno književnost, ki umetniško opisuje in razlaga cerkveno življenje« (Makkai 1925: 5). V tej interpretaciji je cerkevna književnost širši pojem, ki vključuje znanstveno literaturo, konstruktivno literaturo (npr. pridige), cerkveno publicistiko, poezijo in glasbo. Mesto Martina Lutra v prekmurski cerkveni književnosti želim predstaviti v tej luči.

Prvi obsežnejši življenepis o Lutru je napisal Pavel Luthar (1839–1919) z naslovom *Luther Mártona zsíték ali krátko popiszanye onoga, ka sze je zsným godílo i ka je on vcsíno vu tekáji zsítka nyegvoga*. Življenepis je na 38 straneh izšel leta 1900 v Monoštru in je bil tiskan v Balassagyarmatu. Knjiga Pavla Luthra obsega tudi prilogi: »*Dvanájszet glavni punktumov te evangolicsánszke vere, kak sze táksi pri ouszvetnom gorijeményi katolicsáncov vu to evangolicsánszko cérkev za fundamentum posztávijo*«. Luthar je bil rojen v Križevcih in je delal kot učitelj in organist. Prevajal je tudi Lutrove himne iz nemščine. To je zelo zanimiv podatek, ker je večina prekmurskih pisateljev prevajala tudi besedila nemških avtorjev iz madžarščine.

Drugi Lutrov življenepis je prevedel Janoš Flisar z naslovom *Luthera žítka spis s slikami*, 1934. Avtor madžarskega življenepisa je bil profesor teologije Endre Masznyik (1857–1927), ki je napisal več Lutrovih življenepisov. Leta 1887 je izdal *Luther élete, A művelt közönség s különösen az ifjúság számára* (Življenje Lutra, Za izobrazeno občinstvo in za mlade). Flisar je skrajšal originalno besedilo, ki je med protestanti in katoličani na Madžarskem zbudilo ognjevito polemiko. Miklós Lepsényi (1860–1924), katoliški duhovnik in poslanec parlamenta, je napisal odgovor na Masznyikov življenepis, v katerem je zbral »grehe protestantov« in Lutra ter Kalvina opisal kot »Antikristova pajaca« (Lepsényi 1888: 277).

Prekmurski evangeličanski pisci se Lutra niso spominjali v biografijah. Franc Kuzmič je v Evangeličanskem koledarju objavil članek *Martin Luther in Prekmurje* (Kuzmič 2017: 191–194), v katerem je zbral prekmurske prevode in izdaje Malega katekizma, Velikega katekizma in Lutrovih pesmi. Zaradi omejenega obsega ne morem predstaviti vseh prevodov in publikacij, želim pa poudariti, da so v prvi polovici 20. stoletja o Lutru največ pisali v evangeličanskih periodičnih tiskih – v časopisu *Düševni list* in v koledarju *Evangeličanski kalendar*. Prvi koledar je izšel leta 1920; evangeličanski senior Števan Kovats ga je poimenoval *Luther kalendar*, leta 1923 pa je dobil naslov *Evangeličanski kalendar*.

Evangeličanska periodika je imela pozitiven vpliv na razvoj besedilnih vrst prekmurskih evangeličanskih pisateljev. Marija Bajzek Lukač je po analizi jezika evangeličanskih pisateljev 18. stoletja ugotovila, da se protestantska »besedila po

vsebin in strukturi ujemajo z besedeli madžarskih evangeličanov« (Bajzek Lukač 2017: 228); ta tendenca je ostala tudi v 20. stoletju. V cerkveno publicistiko so vpeljali nove besednilne vrste, npr. vzgojne članke o zgodovini protestantizma, ki pogosto vsebujejo ilustracijo Martina Lutra.

### Rokopis *Luthera vöposlühnenje*

V nadaljevanju podrobneje predstavljam rokopis, ki sem ga našel v evangeličanskem župnišču v Murski Soboti. Murska Sobota je bila med svetovnjima vojnama prestolnica evangeličanskega seniorata v Prekmurju. Evangeličansko župnišče nima urejenega arhiva. Stari dokumenti v župnišču niso katalogizirani, raziskovalci morajo sami poiskati potrebne vire. Po naključju sem našel rokopis, ki obsega 16 strani in je pisan v gajici. Rokopis je najbrž iz 20. stoletja, saj so evangeličanski Prekmurci pred tem uporabljali madžarski črkopis.

Najdeni rokopis je besedilo o zaslišanju Lutra na državnem zborovanju v Wormsu, kjer je Luter zagovarjal svoje nauke. Besedilo je disput Martina Lutra in Janeza Ecka. Predpostavljam, da so ta dialog igrali ali brali, na eni strani rokopisa je samo besedilo enega igralca, na vsaki strani pa je tudi zaključni stavek s prejšnje strani.

Po najdbi rokopisa nisem imel informacij o avtorju in izvoru besedila, ker je prva stran obsegala samo naslov *Luthera vöposlühnenje* (*Worms, državni gyüleš, 18. april 1521*). Moja hipoteza je bila, da gre za prevod iz nemščine ali madžarščine, kar se je potrdilo. Informacijo o dramatiziranem besedilu sem našel v letopisu evangeličanskega liceja v Šopronu, in sicer da je teološki samoizobraževalni krog organiziral kulturni večer, na katerem sta študenta Aladár Mód in Lajos Balikó predstavila igro Gyule Porkolába z naslovom *A vormsi kihallgatás* (Zasliševanje v Wormsu) (Gecsényi-Poszvék 1906: 86). Nadaljeval sem iskanje in v letopisu evangeličanske gimnazije v Spišski Novi Vesi našel podatek, da je izvirnik drame o Lutru (1884) napisal Otto Devrient, Gyula Porkoláb pa je na podlagi njega pripravil novo različico. V originalu je v wormski sceni več igralcev, Porkoláb jo je prepisal v disput med Lutrom in Eckom.

Preveril sem tudi, ali je bil prekmurski rokopis objavljen. V *Evangelicsanskem Kalendarju na 1933 návádnó leto* sem našel prevod Janoša Flisarja v madžarskem črkopisu (Porkoláb 1933: 51–57), a se rokopis in Flisarjev prevod razlikujeta.

Naslov prevoda v koledarju je *Luthera vöposzlühnyene*. Flisar v svojem prevodu občasno uporablja prevzete besede iz madžarščine, ki se niso ustalile v prekmurščini: »*Ár v-fontosnom deli mámo dnesz szkoncsati*« (*fontos* 'pomemben'), uporablja starejše prekmurske besede: »*I szam lücsim vsze té knige vu geheno*« (*gehena* 'pekel'); v rokopisu: »*ka sem včio i sam lüčim v ogenj vse svoje knige*«. Slog Flisarjevega prevoda je bolj vzvišen kot v rokopisu: »*Rómarivao szem vu szvéto meszto Rima*«, v rokopisu samo: »*Rómo sem v Rim!*«. Rokopis je samo skrajšana verzija prevoda Janoša Flisarja.

Dobro bi bilo oba prevoda primerjati z madžarskim izvirnikom, a do zdaj še nisem našel različice besedila Gyule Porkolába. V gimnazijskih letopisih sem zasledil več informacij o tem, da je bila Porkolábova različica pogosto igrana v okviru evangeličanskih šolskih programov. Sándor Payr, evangeličanski univerzitetni profesor in urednik zbirke cerkvenih pesmi za šolsko in cerkveno rabo *Hárfahangok*

(Glasovi harfe, 1906), je hotel v tej zbirki objaviti besedilo Gyule Porkolába, a ga je izpustil, ker je bilo preobsežno (Payr 1906: V).

Ker nimam izvirnika, ne morem preveriti, ali je najdeni rokopis ena od verzij Flisarjevega prevoda ali pa novi prevod besedila Gyule Porkolába. Rokopis objavljam v prilogi tega prispevka. Pri prepisu sem se držal načel diplomatičnega prepisa. Moram pa omeniti, da diftongi v besedilu niso vedno označeni (*most za seboj porüšo*) – pri tem ne morem ugotoviti, ali je avtor pozabil strešico pri besedi *môst* ali pa je to vpliv slovenskega knjižnega jezika.

## Sklep

Nova rokopisna najdba iz Evangeličanskega župnišča v Murski Soboti potrjuje, da je vredno nadaljevati z raziskovanjem prekmurske cerkvene književnosti. Prekmurska evangeličanska župnišča namreč lahko skrivajo tudi doslej neznane rokopise. Cerkevna književnost prekmurskih evangeličanskih Slovencev v 20. stoletju doslej iz različnih razlogov ni bila v središču pozornosti.

Jezikovna in estetska raven cerkvene književnosti je počasi upadala. Avtorji so večinoma prevajali iz madžarščine in so v svojih prevodih uporabljali preveč kalkov, zato je njihova prekmurščina umetna. Materni jezik nekaterih avtorjev je bila madžarščina in posledično so pri njih prisotne jezikovne pomanjkljivosti.

Omeniti je treba tudi ideološke razloge. Prekmurski evangeličanski pisci in pisatelji so po oblikovanju osrednjega slovenskega knjižnega jezika upočasnili proces jezikovnega in nacionalnega združevanja Slovencev. Kljub temu da se med svetovnjima vojnama jezikovno načrtovanje in politika evangeličanskih Slovencev v Prekmurju nista ujemale s slovenskimi narodnimi težnjami, je lahko literarno delo evangeličanskih pisateljev predmet jezikoslovnih in literarnih raziskav.

## Priloga

### Luthera vöposlühnenje

(Worms, državni gyüleš 18. apr. 1521)

Osobe:

dr. Eck Janoš, univerz. prof. – tožec

dr. Luther Márton – toženi.

1.

Eck.

Velišanski cesar, správičše vladarov! / Plemenitašje, gospodje z vsej krájov! Prosim / Vas, dobro me poslúnte, ar v velkom deli / mamó zdaj skončati. / Jeretinstvi Hus Janóša se je podao eden / blázni barát, osvöjé si ji njegov krivi / navuk, povsud glási svoje blóдно včénjé, / s petami klači pravdo i pravico – i stótine, / jézerke ga že nasledüjejo. Rimski pápa, ze- / melski namestnik Kristuša, ga zaman / kára, on ga niti ne poslúša. / Se smo ga pôzvali, naj svedostvo dene / od svojega navuka. Včera j smo ga eti / že pitali, naj odkrito pové, ka predga / i piše i jeli i gotov svoje včénjé nazaj / vzeti. Odgovora dati nam je nej vüpo; proso / si ji edn den vréména na premišlavanje. / Té den je preteko! V imeni cesara i / pape kak namestníka Kristuša te opominam. / Luhter Márton, zablódjéni sin Svete katoli- / šanske cerkve: pazi se, ka boš pravo! Od / tej knig šteri eti ležijo, si tak vadlüvo, ka / od Tebe shájajo! Jeli spoznaš, ka je to krivi / navuk? Jeli zatajiš vse, ali ništerne z njih??

2.

(Jeli spoznaš, ka je to krivi navuk? Jeli zatajiš / vse, ali ništerne z njih?)

Luther (tiho moli):

Mili Bog, ki poznaš skrivnosti srcá, pošli mi / zdaj dūha mōči! Ti znaš, ka za Tébe stojim eti, ti / znaš, ka se za čistočo tvojega evangelioma bojūjem! / Ti, Gospodne, si z menom bio v začetki boja, / bojdí tūdi zdaj moja moč i obramba!

(K občinstvi) Veličanski Casar! Spravišče Vladá- / rov! Plemenitájšje, gospodje z vsej krájov! Ponizno / Vas prosim, da me prevrazmite i mi odpūstite, / če ne vem z vami prav gučati. Preprōsti kmečki / sin sem, v preprōstom tūvaništvi sem zrásó, / ne vem záto tak gučati, kak se v palačaj / dostája. Ka nosim v srci, to gučijo vūsta, tak / gučati sem se navčo od Kristuša. / Isko sem mir, pravi pokoj dūše. – Stōpo / sem v klošter – a mira sem tam nej / najšo. Rōmo sem v Rim! – Ali ka sem / vido tam? Vnogo zla i bína. I na konci / sem prišo k pravoj, čistoj vretini evangeli- / oma. Tam je najšla dūša, ka je iskala! / Kristuša navuk, sv. pisma reči so mi ōdprle / oči! / Ka sem fse jaz najšo, to naj tūdi drūgi / májo. Greh bi bio, drūgim zaprēti pōt do / istine! Svoja spoznanja sem zato v knige

3.

spiso, naj je čtejo po velkom sveti / vsi verni. Jeretinstva v moji knjigaj nega / ni ednoga. Samo čisti, pravi navuk / Kristuša zdržavajo. / Źelite čūti, jeli one knige za svoje / pravim? – Odkrito vadlūjem: od méne / shájajo!

4.

(Źelite čūti, jeli one knige za svoje pravim? / Odkrito vadlūjem: od méne shajajo!)

Eck.

Dobro znaš samoga sebe dičiti! V / tom si mojster, ponizni barat! / Ne zagovarjaj svojega hūdoga dela / v masni rečaj nego nosi odgovornost / za to, ka si piso! / Očivesno si vadlūvo, ka si e te knige / ti spiso. – Zdaj pa odgōvori: / Jeli ji za dobre držiš ali za blodne? / Jeli zatajiš vse ali pa ništerno?

5.

(Jeli zatajiš vse ali pa ništerno?)

Luther.

Premožni Gospodje! Med knjigami, / štere sem piso, jestejo takše, štere so nej / proti Rimi i štere sam pápa za / dobre i hasnovite more spoznati. Jeli / ščete tūdi té prepraviti?

6.

(Jeli ščete tūdi té prepraviti?)

Eck.

Ne krōži telko prefrigani barát! / Z višenimi rečmi daleč ne prideš. / Na moje pitanje daj odgovor!

7.

(Na moje pitanje daj odgovor!)

Luther.

Dobro je, gučamo od oni knjig, štere ti / za jeretinstvo, za kūgo držiš. / Ka v tej knjigaj jeste, ne je s sv. pisma vzéto. / Záto so Vam tak ostre moje reči! Záto je nešče / Rim čūti. / Bogme sem jaz v eti – neščem tajiti – od- / krito povedo svoji misli. / Odkrito sem piso: ka je fundament krič / sv. materé cerkvé – Kristuš – zavrženi! / Ka na Božem oltári bolvanom aldūjejo! / Kloštre si je šatan zébro za svoj stan! Boži / slugi v močvari kališajo! Božo miloščo / za pēneze odavajo! Zaman pravi Kristuš, / ka je li eden dober – te nebeski Oče – / Rim je dōnok pun razložni svétcov! / Boga so zavrgli! Svetomi Marki, Jožefi, / Antoni, Mariji i tim ovim bole zavūpajo / kak nebeskomi Oči!

(Svetomi Marki, Jožefi, Antoni, Mariji i / tim ovim bole zavūpajo kak nebeskomi Oči!)

8.

Eck. (Luthri čemerno v reč vdári).

Henjaj barát! Lucifera cimborá! / Tvoj jezik gnüsno blato lüča na / nébo. Vse tvoje dejanje,  
ves tvoj guč / je blazen! Pred Tebom je celò Rim nej / svéti. / Zgedni se okòli! Vsakši pogled  
je / edna stréla v tvoje sréc. Vsakši se zburka / nad tvojimi gnüsnimi rečmi! / Pašči se potišati  
viher, na svoja / grozna djanja odpüščanje prosi!

9.

(Na svoja grozna djanja odpüščanje prosi!)

Luther.

Pravica vas boli jelibar? Nej čüda! / Redko jo vüpa što povedati i što to napravi / za  
najem robstvo i grmádo dobí. / Ali jaz ne zakrivam istine, pa naj / z vsej óči strelajo  
bliski na méne! / Odgvüšaj me, Dr. Eck, s svetoga pisma, / ka je moje delo hüdo! / Pokaži  
mi v bibliji samo edno / mesto: ka zvün Bogá i drügi zná / svéti biti i ka pápa oblast má  
grehe / odpüščati! / Eti maš sv. pismo! Pokaži mi samo / edno reč, ka je sv. matere cerkve  
glava / nej Kristuš! / Pokaži mi eno mesto, štero právi, ka / je pápa namestník Kristuša! / Gda  
so Kristuša pred Kajafašom slugi / za vüha plüskali za njegov batri- / ven odgovor, je kratko  
pravo: prijatel, / če sem hüdo gučo, posvedoči mi to! / Visika Gospoda, tüdi jaz vam to  
pravim: ogvü- / šajte me, ka sem zablódo! Ka krivo včim! / Če mi s sv. pisma samo edno reč  
poká- / žete, štera proti mojimi deli svedoči potrto

10.

ga srca mo žalüvo vse svoje delo, / vse, ka sem včio i piso zavržem, / sam razglásim, ka / je  
vse preklestvo, ka sem včio i sam lüčim v ogenj vse / svoje knige – ali pokažite mi to / reč  
biblije!

11.

(vse zavžem, knige sam lüčim v ogenj / – ali pokažite mi to reč biblije.)

Eck.

Zadosta je že barát, naše strplivosti je / konec. Trucati, raniti dobro znaš, ali / nede to  
dugo trpelo! Pazi se, naj tvoja / pokora nede prekesna! / Casara milost te ešče obsija!  
Popadni / – blázni – to priliko i vzemi nasaj / ništerni svoj krivi navuk! / Nesrečen! Vse  
zašpílaš s tem, če se / li na biblijo zezavaš, če samo njò / praviš za glávno. Ta sama v sebi  
je / nej prava vrednost, düše zveličanja / samo v njej nemreš najti. Ka njih / svetost, pápa,  
glási – to je prava pot / k spravičanji. On je edini gospod / zveličanja i nišče drügi ni na  
zemli / ni v nébi. / Dáj nam zá to, že, odgovor, ka / so tvoje knige napunjene z blòd- / njami i  
lažmi!

12.

(Dáj nam záto, že, odgovor, ka so / tvoje knige napunjene z blòdnjami, / z lažmi!)

Luther.

Veličanski casar! Visiki gospodje! / le odkriti odgovor iščete od mene / meti – dam vam ga!  
Naj bodo moje / reči spoj svetle, brez vsake / dvojnosti! Brez zakrivanja povem: / Niti na  
skončanja cerkveni žinatov, / nita na včenjé Rima ne dam jaz / nikaj, ar je očivesno, ka so  
mnogokrat / blòdili, večkrat so samí sebi proti- / pravili i nas vse v temnosti vodili.

13.

(večkrat so samí sebi protipravili / i nas vse v temnosti vodili).

Eck. (na njega vreči).

Lažeš, barát! To je že više vse / mere! Dokončaj prvle, kak de / tvoj pekah spoj pun!

14.

(Dokončaj prvle, kak de tvoj pekah spoj pun.)

Luther (ésvetno)

Dobro je, čüjte moj odgovor: / Od svojega včenjá tečas ne odstòpim, / dokeč ne s svetoga

pisma ne vgvü- / šate, ka nemam istine! / S svetoga pisma mi pokašte, ka je / moje včenjé nej Kristuša čisti evange- / lion. S svetoga pisma mi to pokažite! / Vi se pa zesávate na pápe s žinate, / šteri skončanj pa nemrem za svete / spoznati, ar so večkrat svoja skončanja / podrli i eden drugoga prekunali. / Jas sem svoje reči dobri premislo. / Proti svojoj düšnoj vesti nemrem / činiti. Sodte me kakšteč! – pravica / je z menom! Eti stojim, nemrem / nači Bog me pomori!

15.

(Eti stojim, nemrem nači Bog me / pomori.)

Eck (razburjeno)

Ti zablodjena düša, Šatana tüva- / riš! Na tvoje besedno brbranje ne / damo nikaj! / Cesara milošče si nej vreden! / Dobiš svoj najem, odüren jeretník! / Visiki casar i vsi zmožni Gospodje! / Pred vami je jeretník, grozen grešník i / nesramen spelávec! Söd na njega! / Strašen je njegov greh: ogrizávo je / nas i svetoga očo. Na gaoge / valon je! na ogenj / z njim! v pekeo z njim, v gehenno žarečo!!

16.

(v pekeo z njim, v gehenno žarečo!!)

Luther (v sebi)

Kocko sem tá lüčo, most za seboj / porüšo. Sam stojim zdaj proti vsemi sveti. / Vse je proti meni, vse se mi protivi. / Vidim v prišestnost: z vsej krájov / zemli odürjávaje, mržnja síče prôti / meni. Vesnice gorijo, srdita bojna / divjá povsédik. / I dokeč, divjost trobi / trobenta protivnika – z bojišče se / pesem glási (Trdi grad). / V prišestnost vidim: na Adriji vodáj / gájá plava: dokeč nesrečni robov / lopate brazde režejo v vodò i tam / se čüti glas himnusa. / Gospodne! Zastavo v dobre rokè / položim! Zdjaj že mirovno čakam svoj / konec. Ne straše me Rima zmožnost! / Njaj samo Antikristuš, sejaj proklestvo: / proti sili protivnika zmožni doni glas / pesmi: Trdi grad je naš Bog zmožni! / ali (»če bi se ves svet protivio i na nas z / besnočov trô Bog naš bi nam na pomoč / bio i njega bi vküper stro! Naj mi ne grozi, nas / ne pogrozi svéta poglavnik, Jezuš je oblád- / nik, z ednov rečjov ga pobije!

## LITERATURA

Marija BAJZEK LUKAČ, 2017: Razvoj besedilnih vrst in jezika pri prekmurskih evangeličanskih pisateljih 18. stoletja. *Slovenistika 10. Zbornik predavanj*. Ur. Lukácsné Bajzek Mária. Budapest: ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszék. 217–229.

Otto DEVRIENT, 1884: *Luther. Historisches Charakterbild in Sieben Abtheilungen*. Leipzig: Breitkopf.

Miklós FISCHER, 1902: *Az Iglói Ág. Hitv. Ev. Főgymnasium Értésítője az 1901–1902-ik tanévről*. Igló: Tátra Könyvnyomda.

János FLISZÁR, 1942: *Magyar-vend szótár. Vogrszki-vendiski (vogrszki-szlovénszki, sztári szlovénszki) récsnik*. Budapest: Kókai Lajos kiadása.

–, 1943: *Vend-magyar szótár. Vendiski-vogrszki (vogrszko-szlovénszki sztáro-szlovénszki) récsnik*. Budapest: Kókai Lajos kiadása.

Gusztáv GECSÁNYI, Sándor POSZVÉK, 1906: *A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerületi Soproni Liceum államilag segélyezett főgimnáziumának és bölcsészeti-theológiai főiskolájának értesítője az 1905/6 tanévről*. Sopron: Röttig Gusztáv és Fia Könyvnyomdája.

Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 90).



Franc KUZMIČ, 2006: Evangeličanska cerkev v slovensko-madžarsko odnosih v Prekmurju v 20. stoletju. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ur. Marko Kerševan. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 181–196.

– –, 2017: Martin Luther in Prekmurje. *Evangeličanski koledar* 65, 191–194.

Miklós LEPSÉNYI, 1888: *Válasz Masznyik Endre Urnak Luther élete czimű munkájára*. Pozsony: Szerzői kiadás.

Pavel LUTHÁR, 1900: *Luther Mártona zsítek ali krátko popiszanye onoga, ka sze je zsným godílo i ka je on vcsíno vu tekáji zsitka nyegvoga*. Monoster: Stampano vu Balassa-Gyarmatiskoj stamparnici Tiváristva Tálnice.

Sándor MAKKAI, 1925: *Az erdélyi református egyházi irodalom 1850-től napjainkig*. Kolozsvár: »Az Út« kiadása.

Vilko NOVAK, 2015: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC.

Sándor PAYR, 1906: *Hárfahangok. Vallásos költemények gyűjteménye egyházi és iskolai használatra*. Budapest: Hornyánszky V. Cs. és Kir. Udvari Könyvnyomdája.

Gyula PORKOLÁB, 1933: *Luthera vöposzlűhnenye. Evangelicsanszke Kalendari XII*, 51–57.

– –, b. l.: *Luthera vöposzlűhnenje*. (Nedatiran rokopis iz župnišča Evangeličanske cerkvene občine Murska Sobota).

#### “LUTHER’S EXAMINATION” NEW FIND FROM LUTHERAN PARISH IN MURSKA SOBOTA

Lutheran congregations in Prekmurje were part of the Transdanubian District of Lutheran Church in Hungary until the end of First World War. After the war, Lutheran ministers established the Lutheran Deanery in Prekmurje. The board of the new deanery used old literary language of Prekmurje in their publications (newspapers *Dűševni list*, *Evangeličanski koledar* and other publications). In their interpretation, literary language of Prekmurje was an independent Slavic language, which had literary tradition after which Števan Kűzmič had translated the New Testament in 1711.

According to Lutheran ministers and intellectuals in Prekmurje, there was no continuity between the tradition of Protestantism in Kranjska and in Prekmurje. That was the reason why Martin Luther was the only person of Slovene Protestantism who could get to the collective memory of Lutheran people in Prekmurje between the two world wars.

We can find a lot of educational and literary works about Martin Luther’s life which were written in literary language of Prekmurje (Pavel Luthar: *Luther Mártona zsítek ali krátko popiszanye onoga, ka sze je zsným godílo i ka je on vcsíno vu tekáji zsitka nyegvoga*, 1900; Endre Masznyik: *Luthera žitka spis s slikami*, 1934, translated by János Fliszár and educational articles in *Dűševni list* and *Evangeličanski koledar*).

The Rectory of the Lutheran Church in Murska Sobota has a manuscript from the 20<sup>th</sup> Century, which was written in Gaj’s Latin alphabet and has 16 pages. The title of the manuscript is *Luthera vöposzlűhnenje* (Luther’s examination) which is a dramatized text between Martin Luther and Johan Eck. The manuscript is a literary adaptation of their polemics in Worms. According to philological researches, I could find that the original version is a German drama which was written by Otto Devrient (Luther, 1883). Devrient’s drama includes a scene in Worms, which was rewritten by Gyula Porkoláb. Gyula Porkoláb also worked as a Lutheran minister in Puconci. His play was very popular in Lutheran secondary grammar schools in Hungary at the beginning of the 20<sup>th</sup> Century. We can find more sources in school yearbooks

that Luther's and Eck's polemics were played at school ceremonies. Unfortunately, I have not found the Hungarian version yet.

We know that Gyula Porkoláb's play was published in *Evangeličanski koledar* in 1933. The published text (*Luthera vöposzlühnyene*) was translated by János Fliszár and it does not correspond with the manuscript in Murska Sobota. Fliszár's translation was written with Hungarian orthography and the manuscript includes less Hungarian language influences.

---